

SÜSTLA ORJAD

Foto: Laurence Acland

Käisin detsembrikuus kahe nädala jooksul Koplis narkomaanide süstlaid vahetamas, sõin kringlit koos 150 Harku naisvangiga ja seisin käsikäes Tallinna Vangla 4. tsooni HIV+ kinnipeetavatega.

Miks? Mõned nädalad enne seda sõin lõunasuppi Heateo Sihtasutuse vabatahtliku konsultandi Tarmoga. Uurisin, kuidas luua võimalikult hea strateegia HIV-positiivsete narkomaanidega tegelevale organisatsioonile Convictus Eesti. "Elevandiluust tornis head strateegiat kokku panna ei saa. Vaja on lips eest ära võtta, käised üles käärida ja minna kaevikutesse vaatama, mida Convictuse inimesed igapäevaselt teevad," oli Tarmo vastus.

Süstlavahetuspunkt

Esimene koht on süstlavahetuspunkt Narva maanteel. Mudel on lihtne – narkomaanid tulevad kasutatud süstaldega kohale ja saavad puhtad süstlad vastu. See vähendab sama süstla kasutamist ja piirab HIVi levikut. Keskuse uksele ootab mind Igor, kelle sõjaretkest kirjutasime pikemalt septembrikuu Heades Uudistes. Tutvustab mulle keskust, inimesi, tegevusi. Küsin, et mis viimaste aastate jooksul tema töös muutunud on. Igor ütleb, et kui paar aastat tagasi olid 16-aastased narkomaanid keskkuses pigem erandlik nähtus, siis nüüd on 15-16-aastased poisid ja tüdrukud neil igapäevased külalised.

Peatume infomaterjalide stendi ees. Kõiki materjale tundub olevat topelt välja antud? Igor võtab kaks narkomaanidele mõeldud voldikut. Üks on sinakat tooni, mõnda lehekülge kaunistab joonistatud lill või ornament, tekst on kuiv ja terminoloogiast tiine. Teine on rohkete illustratsioonidega, mis seletavad inimese veresoonekonna ehitust, narkootikumide toimet organismile jm. Tekst on mahlakas ja samas selge ning lihtne. Esimese voldiku on välja andnud Eesti riik, teise Convictus. Esimese on koostanud ametnikud, kes pole kunagi ilmselt ühegi narkomaaniga rääkinud. Teise on koostanud endised sõitlased oma tänastele saatusekaaslastele. Mõlemaid jagab Convictus koos puhaste süstaldega kõikidele narkomaanidele. Esimesed lõpetavad oma teekonna keskuse ukse taga prügikastis. Teisi annavad narkomaanid omavahel käest-kätte edasi. Igor vaatab voldikuid ja seejärel mulle otsa. Mõistan. Ja mõtlen oma maksurahast, inimeste ajast ning paberist, mis on kulunud esimeste voldikute valmistamisele.

Balti jaamast Koplini – süstlavahetus tänavatel

Kõik narkomaanid keskusesse tulla ei viitsi või pole neil aega. Vaja taga ajada uut doosi või raha uue doosi jaoks. Kuus Convictuse tänavatöötajat võtavad koti puhaste süstaldega selga ja lähevad linna peale, et süstimiskorterites ja tänavatel mustad süstlad puhaste vastu vahetada. Iga päev. Iga ilmaga. Jala. Kell 14-19.

Esimene peatus – Balti Jaam. Astume trammist maha. Lilleputka najale toetub tavaline noormees, eestlane. Näo järgi varastes 20-ndates. Seljakott seljas, nokkmüts peas, pilk selge. Ilmselt ajutiselt, sest taskus on tal 10 musta süstalt.

Jalutame ümber jaamahoone. Lihapoest väljub keskealine naisterahvas tütrega. Kõnelevad Convictuse töötajatega vene keeles ja vahetavad 4 musta süstalt puhaste vastu. Paarkümmend meetrit edasi satume poistekambale. Mõne pea ulatub vaevalt üle minu vöökoha, aga juba vahetavad süstlaid. Üks läheb korraks maja nurga taha, süütab seal säraküünla ja keksib siis rõõmsa naeratusega tagasi süstlavahetajate juurde, küünal püsti käes sädemeid pildumas. Äkki nad ise ikkagi veel ei tarbi, vaid vahetavad süstlaid vanemate jaoks. Lootus sureb viimasena.

Teine peatus – Kopli. 60-ndates mees võtab põuetaskust prillitoosi, selle seest vaatavad välja 5 kasutatud süstla otsad. Kolm 20-ndates dressides vene noormeest. Saavad puhtad süstlad ja lähevad tagasi City Casinosse. Süstlavahetaja Pjotr räägib, et nädal tagasi oli neid 4, aga üks 28-aastane süstis ennast vahepeal surnuks. Ja meil on Eestis töjõupuudus.

Narkomaani keskmine päevane doos maksab 600 krooni, enamus on sunnitud selle kokku varastama. Hommik. Diiler. Süstal. Laks. Mõnus. Vargus. Lombard. Diiler. Süstal. Laks. Mõnus. Vargus. Lombard. Diiler. Süstal. Laks. Mõnus. Öö. 10 000 varastavat narkomaani Eesti tänavatel on 6 000 000 krooni eest varguseid päevas. 2,1 miljardi eest aastas. Kes ütles, et me oleme vaene riik?

MAMA ... ПОЧЕМУ?

Tagasi Balti Jaamas. Trammist väljuvad mees ja naine, väike laps vankris. Paistavad normaalsed inimesed. Pjotr läheb nendega rääkima, ehk kohtus ta lihtsalt sõpradega. Kui ta tagasi tuleb, küsin, et tegemist ju ei olnud narkomaanidega. Pjotr ütleb, et oli küll. Naisel olid rahakotis viimased 10 krooni ja õhtune doos. Mõtles parasjagu, et kas läheb ostab lapsele saia või apteegist süstla. Nüüd sai süstla tasuta, tähendab, et täna õhtul saab laps saia. "S rebjonkam. Košmar!"

Aitab, ei jaksa rohkem.

Kaasaegne Snegurotška Harku vanglas

Mõned päevad hiljem läheme Harku naistevanglasse. Mina, kolleeg Jaan, Convictuse tegevjuht Julia ja Heateo vabatahtlik Triin. Sotsiaalosakonna töötajad teevad meile väikese ekskursiooni. Ruumid on enamasti heas korras, värvitud heledate värvidega. Akende ees trellid ei ole. Küsime sotsiaaltöötajalt Ellenilt kinnipeetavate profiili kohta. "Enamus naisi on vene rahvusest. Keskmise karistus on 3 aastat, paljudel narkokuritegude tõttu. Mõned raamatupidajad on meil ka alati. Ja mõned vägistajad." Vaatame Jaaniga teineteisele vilksamisi otsa – peale meie on okastaataiaga piiratud alal veel 2 või 3 meest ja 150 naisvangi. Ellen jätkab: "Narkokuritegude tõttu vangi sattunute keskmine vanus muutub järjest nooremaks. Lugu on tavaline. Tüdruk armub poissi. Poiss on sõltlane ja nõuab koos süstimist. Tüdruk läheb asjaga kaasa ja jääb sõltuvusse ning hakkab vargil käima. Jääb paar korda vahele ja satub lõpuks vanglasse. Võib-olla saab enne lapse, kes saadetakse lastekodusse."

90% naisvangidest töötab õmblustsehhis või kaupu komplekteerides ning neid pakendades. Vanglas õpetatakse CV-d kirjutama, ennast enesekindlamalt esitlema. Pärast vanglamüüride vahelt vabanemist enamusel siiski töökohta ei ole. Haridus on poolik, tööoskused piiratud. Vangla annab ühekordselt 400 krooni, riik veel 350. Üks vabanenu korraldas selle eest sõpradele joomingu ja siis läks jälle vargile, et saada tagasi Harkusse katuse alla. Eesti kordvkuritegevuse määr on 70%. Sotsiaalsed ettevõtted nagu USAs, Seattles tegutsev Pioneer Human Services on Eestis kauge unistus.

Suundume saali poole, et vaadata Convictuse tugigrupi poolt korraldatud jõulunäidendit. Saalini viib koridor, kus ootavad sissepääsemist kõik 150 kinnipeetavat. Naised tõmbuvad kahte lehte laiali ja tekitavad meile kitsa läbipääsu koridori kaugemas otsas oleva ukseni. Läheme hanereas sotsiaaltöötajate järel, paremalt ja vasakult kostub mõningaid venekeelseid kommentaare, aga tagumikust keegi ei näpista. Keskkooli ajal olin kurb, et ma ei näe välja nagu Take That'i poisid, hetkel rõõmustan.

Enne etenduse algust näitab Igor naistele "Ice Age 2" ja pakutakse kringlit. Järgneb lühike kõne Julialt. Venekeelsed avasõnad ütleb Convictuse vanglate projektijuht Latsin Aljjev. Mees nagu härg, süda suurem kui elevandil. Jumal tänatud, et Eestis tema ja Julia-suguseid inimesi on. Eestimaa ei nimeta neid tele-eesriis oma uhkuseks, kuid nad on õhuke punane joon, mis seisab meie ja kontrollimatu HIV-epideemia vahel.

Etendus ise jutustab kaasaegse loo Snegurotška ja näärivana kohtumisest. Kogu asi meenutab natuke Vana-Kreeka teatrit, ainult peegelpildis, kuna kõiki osi mängivad naised – Convictuse HIV+ narkosõltlaste tugigruppi kuuluvad kinnipeetavad. Enamuses noored ja kaunid slaavi neiud. Ei teagi, kellel kehvemini on läinud – nendel siin Harkus või nende Ida-Virumaa ja Tallinna eakaaslastel, kes moodustavad valdava enamuse Eesti 4000 prostituudist. Kuidas ma ise selliste karjäärivalikute vahel valiksin?

Tugirühma juht Alla Tannil, Latsin ja teised on teinud suurepärase tööd. Etendus on lõbus nii näitlejatele kui publikule ning jõulupidu jääb meie lahkudes täiel hool kestmaks. Hiljem kuulen Julialt, et karaoke lõppes mitu tundi hiljem.

Leivast roos ja teised rõõmud okastraataia taga

Kell on 8.47. Seisan Magasini tänaval, Tallinna vangla värava taga, hõõrun külmetavaid käsi kokku ja ootan Juliat, kes mõne minuti pärast saabub. Pool tundi hiljem, peale dokumentide kontrolli, mobiiltelefoni ja sülearvuti loovutamist ning tükki aega ootamist, astume sisse Convictuse ruumi vangla sotsiaaltegevuste maja 2. korrusel. Maja, nagu ka teised Tallinna vangla hooned, on vana ja lagunened. Aknad on trellitatud, seinad õhkavad niiskust ja kohalik katlamaja haiseb vastikult. Sees on pilt helgem – Convictuse toas on natuke mööblit, kohvimasin ja veekeedukann, arvuti, raadio. Tugigrupi liikmed juba ootavad meid.

Latsin räägib meestega, korraldab kohvitegemist, laua katmist ja jõulusoovidega plakati joonistamist. Kõike suunab ta isaliku hoolivuse ja rahuga. Vaatan, kuidas ta endast kaks korda suuremat kinnipeetavat käsivarrele patsutab ja julgustab enda "mina" otsimisega tegelema, ning tunnen, kuidas minu austus ja imetus selle mehe vastu kasvab iga korraga.

Joome teed, sööme piparkooke ja kuulame, kuidas Latsin räägib Convictusest ja lõppeva aasta tegemistest. Julgustab mehi tugigrupis edasi käima, enda tervise eest hoolt kandma, teineteisele toeks olema.

Istume ringis. Convictuse psühholoog Alla palub igaühel järgemööda öelda, mida uut ja rõõmsat lõppev aasta nende ellu tõi. Võiks arvata, et vanglamüüride vahel pole rõõmul ruumi. Eksin.

Ühe mehe rõõm on, et aasta on jälle karistusest vähemaks tiksunud ning et aeg tiksus kogu aeg, ka magades. Jõulud on lähenemas ja lumi tuli just täna hommikul maha. Mingid rõõmud ikka on.

Roman, 20-ndates lõbusa näoga mees ütleb, et tema leidis endale sel aastal tüdruku. Tüdruk istub Harku vanglas, aga mis sellest. Pole oluline, millega kinni kukkunud oled. Oluline on, kuidas sealt edasi lähed, kuidas oma elu pärast vanglat uuesti koos üles ehitada. "Võib-olla ongi hea, et tüdruk ka vanglas on, vähemalt ei vaata teisi mehi," naerab ta.

Oleg ja Miša joonistavad plakati kingituseks vangla sotsiaalosakonna töötajatele. Ilusti joonistavad, poistel on annet. Meie istume ringis edasi. Üks mees tinistab kitarri ja lauldakse vene laulukesi. Mina ei laula, sest ma ei tea sõnu, aga mõmisen niisama. Kui kitarri mängijal viisakate laulude repertuaar lõpeb, hakkavad mehed Mišat lunima, et "Nu, Miša, igrai što-to. Nu davai, Miša!". Lõpuks võtab viimane kitarri, istub maha ja hakkab mängima. Selle laulu sõnu ma tean! Kitarrikeeltelt kostub raske rocki klassika – "Nothing Else Matters". Keegi ei laula, kõik kuulavad. Miša mängib hästi.

Alla palub, et tõuseksime püsti ja võtaksime teineteisel käest kinni ning sooviksime endast vasakul asuvale inimesele uue aasta soovi. Minust vasakul on Julia, paremal üks tugigrupi liige – kinnipeetav, narkomaan, HIV-positiivne. Seisan ja hoian nende käsi. Mõlemad on ühtemoodi soojad. Mõlemal pool mind on inimene, naeratus, heasoovlikkus. Ühtedes silmades on veidi rohkem allasurutust.

Kui hakkame lahkuma, tuleb Oleg ja kingib Juliale erepunase roosi. Tundub, et plastikust, midagi Tiimari tootevalikust. Aga ei, seda roosi pole valmistatud Hiina masstootmisliinil. See on valminud Tallinna vangla kongis, hoole ja armastusega,

Süstla orjad

ning on valmistatud ... leivast! Julia tänab mehi, ta hää! väriseb. Meeste näod säravad.

Jätame kättpidi hüvasti, soovime veelkord üksteisele häid pühi ja mehed lähevad tagasi kongi. Meie sööme töötajate sööklas lõunasöögi ja 10 minutit hiljem oleme Magasini tänaval. Vangla okastaataiaga müür õhkab selja taga niiskust ja jahedust. Märkan esimest korda sel päeval, et päike paistab. Jalutame Juliaga teed jooma.

MTÜ Convictus Eesti kohta on Jaan koostanud [2-!k lühiülevaate](#).

Kui sul tekkis soov Convictus Eestit nende tegevuses toetada, saad teha annetuse Hansapanka kontole nr. 221020557778.

Käesolevat kirjatükki võib tasuta vabalt levitada. Internetis asub see aadressil www.margoloor.com/download/systla_orjad.pdf. Ma ei oska ette kujutada, et keegi peaks tahtma või oskama selle levitamise eest mingit tasu küsida, aga palun sellisel juhul minu käest eelnevalt nõusolekut küsida. Kui seda lugedes tekkis mõtteid, mida soovid minuga jagada, siis ootan neid e-posti teel aadressile isiklik@margoloor.com.